

*Марина Павленко,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
української літератури, українознавства та методик їх навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
член Національної спілки письменників України*

«ТА СОЛОВЕЙКО НЕ ЗА ТИХ...»
(*Тарас Шевченко в постмодерній поезії*)

Мабуть, мало є поетів, які б у своїх віршах не торкались Тараса Шевченка. І чим тут особливе сьогодні, яке, по суті, так чи інакше ввібрало й переосмислило трактування всіх попередніх епох? Спробуємо бодай частково відповісти на це питання. Звісно, не претендуючи ні на цілковиту вичерпність, ні на абсолютну об'єктивність.

Сучасним авторам є проти чого бунтувати. Адже, починаючи ще з поетичної Шевченкіани ІХХ століття П.Куліша, О.Афанасьєва-Чужбинського, М.Максимовича, А.Сови, О.Кониського, Л.Глібова, Ю.Федьковича, Л.Українки, Б.Лепкого [16, 347-360], як усталився перелік означень для Поета («батько», «кобзар», «національний пророк», «мученик» тощо), — так цей нехитрий «джентльменський набір» значною мірою експлуатується поетами до сьогодні. (Детальніше про це див. у нашій розвідці «Він врешті зліз із постаменту» [18, 17-44]). Доповнившись хіба «світочем», «кормчим» нації, «генієм», «великим кріпаком», «мужицьким сином» та епітетом «святий».

Хоч і не сміємо дорікнути в нещирості апологетам таких «запобігливих обожнень», — ця тенденція, яку ми ще б назвали *хвалебно-декларативною*, природно, не могла в якийсь момент не викликати спротиву.

Але сучасним авторам є і від чого відштовхуватись. Це насамперед **Павло Тичина**, який хоч і в «безпосередній» Шевченкіані, на жаль, не вийшов за межі «прокрустового ложа» згаданої вище хвалебно-декларативної тенденції, проте сповнив Шевченковими алюзіями твори, де формально Шевченка не згадано зовсім. Про те, що «Золотий гомін» це новітня трансформація «Великого льоху», ми свого часу навіть опублікували окрему статтю [19]. Як і про те, що «з творчістю Тараса Шевченка «Сонячні кларнети» перегукуються чи не на кожній сторінці» [20, 23].

Це й **Богдан-Ігор Антонич**, який виривався за рамки «хвалебних декларацій» і чи не започаткував «новий» напрям «поетичної Шевченкіани» (назвем його «глибинно-екзистенційним») своєю знаменитою поезією «Вишні» (1935), де «Антонич був хрущем і жив колись на вишнях, / на вишнях тих, що їх оспівував Шевченко» [3, 221].

Це «шістдесятники» **Василь Симоненко**, який, за висловом Василя Пахаренка, «прямує Шевченковою стежкою і у проблематиці, і в символіці, і в системі оцінок» [23, 11], у якого, як відомо, «щось було» «і від діда Тараса, і від прадіда Сковороди». І **Ліна Костенко** зі своїм: «Ще не було епохи для поетів, / Але були поети для епох» [34, 36]. І **Василь Стус**, який про Шевченка не просто писав, він ним — жив. І **Микола Вінграновський**, про

Шевченкіану якого цікаво написав Тарас Салига в дослідженні «Люблю тебе, глибокий саде мій!» [28, 124]. Безперечно, й **Іван Драч**, про Шевченкіану якого можна писати окреме дослідження, але достатньо навести бодай початковий рядок з драми-колаж «Гора» (1997): «Скиньте з Шевченка шапку. Та отого дурного кожуха...» [7, 167].

Це й метафоричний **Ігор Калинець**, який дуже своєрідно освідчується в любові до Шевченка у вірші «Остання пісенька», де бачимо перегуки з Б.-І.Антоничем:

— Веселко, Веселко,
чи маєш свого Шевченка?
— А мій Шевченко
сім небесних книг пише
незгасним пером. [11, 217]

Це і Шевченкіана Київської школи, яка, в силу своєї поетики, безперечно, теж рухається «глибинно-екзистенційним» шляхом і яка заслуговує окремої розмови (колись ми зі студентами Уманського педуніверситету робили навіть своєрідний флешмоб на цю тему) — образно окреслимо зворушливим і містким висловом **Валерія Іллі**: «Тарасе батьку не лиши мене самого» [9, 119].

Це і «вісімдесятники», з яких **Ігор Римарук** дорікає всім «хвалебно-декларативним» («декоративним»?) співцям: «Не клянїться Шевченком». Адже: «хоч насунули смушком собі на чоло / правдолюбїє кволе / там де триста як сто товариства лягло / не було вас ніколи / [...] п'ястуком каяття обчухрали життя / вас і завтра не буде» [25, 66].

І, нарешті, чи не найміцнішою основою для сучасних постмодерністів стала «обрубана гілка» футуристів 1920-их років, тяглість з якою була перервана на довгі роки: митців, які, проголошуючи свої нігілістичні й ігрові концепції, стали на прю з нав'язлими в зубах «канонізаціями» Шевченка.

Згадаймо дотепний, хоч і зухвалий вибрик Михайля Семенка, який назвав збірку власних поезій «Кобзарем» (1924). «Обкладинку, — цитуємо Ярину Цимбал, — прикрашав портрет автора, вбраного замість кожуха і смушевої шапки, в елегантний європейський костюм і краватку-метелик, із цигаркою в руках» [35].

Зацитуймо Антошу Ко (Івана Антипенка), який написав жартівливий вірш, в якому Шевченко проситься то до ВУСПП («і прийшов Тарас Шевченко, / І сказав до Микитенка: / — Автор «Дум», «Кавказу», «Снів» / В ВУСПП'ї б числитись хотів...»), то до «Плуга» («І прийшов Тараса Шевченко, / І звернувсь до Пилипенка: / «Гей, «Папашо»! Я ваш син, / Бо ще з пупа плужанин...»), то в «Молодняк», то у «ВАПЛІТЕ», — але всюди отримав відмови [35].

Не обминімо футуриста Леоніда Чернова-Малошийченка, якому, до речі, належить епатажне словосполучення «Кобзар на мотоциклі» (воно дало назву нещодавно виданій антології футуристів) і який пише «Третій лист до Тараса Григоровича Шевченка», де по-панібратськи розмірковує, як вони разом будуть перебувати на Парнасі, коли Леонід «вріже дуба»:

Маяковський з Пушкіним, а я, Григорчу, з вами.

Поруч з вами — кожному поетові пече.
Жодна кома не повстала поміж нами:
Ви на Ша, а я на Че.
Станьмо поруч. Нас не роз'єднає
Плем'я заздре, мстиве і лихе [35]...

Усміхнімось пародії на «Садок вишневий коло хати» (взагалі, рецепція «Садка вишневого...» в поезії наступників заслуговує окремого дослідження) від Омелька Буца (Олекси Слісаренка) начебто в інтерпретації літгурту «Плуг»:

...Зійшлись батрачки коло хати.
Червона зіронька встає,
Батрак газети подає...
Кортить усім мітингувати,
Та гучномовець не дає [35]...

Цей напрям поетичної Шевченкіани ми б умовно назвали «*бунтівливо-епатажним*».

З приходом Незалежності, коли на Шевченка по-новому подивились і в науці, і в поезії, молодше покоління значною мірою: а) намагалось заперечити «класичне» й звичне йому трактування Кобзаря; б) реінкарнувало (на свій лад, звісно) забуту спадщину футуристів.

І ось уже пострадянське суспільство шоковане віршем (який, зважаючи на спадщину футуристів, насправді не був якимось «суперновим» явищем) тоді молодого «дев'яностника» **Сергія Жадана**. Адже тут Кобзар, замість мовчки стояти й бронзовіти на постаменті, раптом спускається на землю й вирушає містом:

...Він йшов врочисто тихим містом
В пивницях пиво пив імлисте
Стріляв цигарки в перехожих
Такий живий такий несхожий

Далі Жадан наділяє Поета епітетом «колючий» (хіба це не відповідає історичній правді про непокірного владі поета?), і слушно зауважує, що серце його билось «хвилююче» (тобто він — палка натура, небайдужа й до сучасних реалій):

Дівчата пахощами вкриті
Прохали в нього закурити
Їм одвічав не вельми чемно
Тарас Григорович Шевченко

Він врешті втік із цього міста
Він зник із сяючого місива
І в черешневій квітній піні
Його зустріли треті півні [8, 6].

Треті півні — теж чисто шевченківський атрибут, широко знаний з його «Причинної» та інших творів. З третіми півнями всі нічні видива зникають, зникає і «мандрівний» Шевченко.

Ще більш шокуючі деталі бачимо у вірші **Сергія Пантюка**, який називається, здавалось би, вельми традиційно: «У вінок Кобзареві»:

У провінційному місті живе дівчинка —
зелене волосся, солом'яні очі,
вона не підозрює про існування вічності

і взагалі нічого не хоче...

Здавалось би, що спільного тут з Шевченком? Далі — більше: констатуються далеко не платонічні мрії дівчинки про «ведучого з місцевого телеканалу». Ці мрії, на тлі конфліктів з рідними й побутових проблем, ведуть її досить далеко, але завершення вірша остаточно «опускає» мрійницю (і читача!) на «грішну» землю:

І дівчинка лізе у крісло, і вкотре зубрить «Заповіт» —
задовбала її вже вчителька цим «Заповітом»! [22, 8-9]

Утримаємось від міркувань на тему, настільки доречно й не травматично вивчати в школі «Заповіт». Вернімось до вірша. Може, автор просто знущається над Шевченковим іменем? Звичайно, ні. Тут показано таку собі «середньостатистичну» «Катерину» з «середньостатистичної» родини, заглибленої в побут і домашні конфлікти. Спокушену («москальськими»?) телеканалами. І затурканою схоластичною шкільною програмою, мабуть, ще й — байдужістю вчителів.

Своєрідним зверненням до Шевченкового «Заповіту» є й однойменний вірш **Олега Романенка**. Він, торкаючись нинішніх реалій і моди на клонування, каже ніби про себе, але, на наш погляд, це звучить доречно і стосовно Шевченка: «Не клонуйте мене!», — то є мій заповіт. / Не повторюйте душу мою самовбивчу» [26, 32].

Образ Шевченка для **Олега Солов'я** настільки близький і звичний, що він беззастережно вводить його як елемент міського пейзажу у вірші «Місто». Тут бачимо перелік основних рідних авторові донецьких принад (йдеться про Донецьк довоєнний), серед яких — і пам'ятник Шевченкові:

...Бібліотека, вулиця, Кобзар,
кіно і магазини.
Сліпе засилля хмар,
і сморід від машини.

Це місто я люблю.
За що — не знаю.
Шевченка, вулицю, ліхтар, —
мов жінку, все кохаю. [33, 19]

Вправно пародіює згаданий уже Шевченків «Заповіт» поет, учасник групи «ЛуГоСад» **Назар Гончар** у своєму циклі «Кобзаріана»:

якумруто
завмер би
навзнак
поховайте
то — кров з носа —
стану
забути всі слова
крім тиші [4, 73].

Мабуть, шукати якихось глибинних перегуків тут дарма, але очевидний перегук формальний: сучасна стилізація Шевченкових слів. А може, останні рядки — протест проти «мітинганства», в тім числі — й на Шевченківську тематику?

Не менша, використовуючи Гончарів термін, «несусвітиця», проглядає з його варіації на теми Шевченкової «Слави» — поезії «Поголос Дайбожости»,

«Дума моя» тощо. Зате явний закид усім псевдошевченкознавцям (а може — псевдо «хвалителям»?) — у вірші «А правда..?»:

й незбудний сон... шей мови море
перевертні у бузині
плюгавлять (шляк їх траф!), мені
німе присуджуючи горе...
та соловейко не за тих... [4, 74]

А у вірші «Лимерик-Химерик» знову бачимо дотепну гру слів:

не спало море ні моряченько
а кров ворожу... її не конче
і несло — 'вва!.. і не дощем
і не слова і недо-щем:
чи ти ше вченко чи вже не вченко? [4, 74]

Крім цієї дотепної гри, крім цієї позірної постмодерної бароковості (зокрема такої її риси як відеозорієнтованість), вдумливий читач може помітити куди серйозніші речі: роздуми над сьогодишнім станом Шевченкової спадщини, над тим, чи зникли на сьогодні наші вороги, над роллю слів, які вже НЕ слова («і несло — 'вва!»), над роллю самого поета.

Звичайно, не треба забувати й про те, що сприймати ці твори треба з почуттям гумору. І йдеться навіть не про такі-от «плачі» юної авторки студентського альманаху, виданого літоб'єднанням імені Миколи Бажана Уманського педуніверситету «Садова, 28» **Світлани Ніщименко** над власним бажанням вшанувати Шевченка:

Жертва мистецтва (*Жартівливе й не дуже*)

Я носила вінок до Тараса.
Та була нерозчищена траса:
Я ж ішла, не помітила — впала, —
Що там слизько, я просто не знала!..
 Ти ж Шевченко, ти мудрий, ти — сила!..
 І віночок тобі я носила,
 Бо хотіла порадувать душу! —
 Лікувать нині тіло я мушу!
...От тобі й мистецтво високе
І до нього дорога широка!.. [27, 54]

Адже зрозуміло, що зацитований текст і сприймати потрібно як гумористичний (хоч і він — ще одна з варіацій сьогодишньої Шевченкіани: тут можна аналізувати й вислів «носила вінок» як символ дівочтва, що попав на «нерозчищену трасу» — теж неоднозначний символ сучасності, — а в результаті бачимо ледь не сучасну Катерину, яка «не туди» скерувала свої добрі наміри та прагнення).

Тоді як жартівливі вірші **Олександра Ірванця** — явно межують із гострою сатирою. Заголовок його «послання» не без іронії апелює до стандартного соцреалістичного нав'язування Шевченкові ярликів: «Лист до Т.Г.Шевченка, українського письменника, революціонера й демократа (3 циклу “Листи з Олександрії”):

Якась вона, Тарасе Григоричу,
Ця наша жизнь невкусна —
Суцільні тобі Репніни
Та Полусмакови [9, 20].

Обмовимось, що тема жінок, які посміли відмовити Шевченкові, за що піддалися анафемі в нашому шевченкознавстві й літературі і аж волають з

того світу про захист, — ще одна болюча проблема, яка чекає свого неупередженого дослідження. Сердешна Ликера, в котру не погребували кинути каменем навіть жінки (згадаймо бодай Лініне «по бублики ішла») і взагалі ні в чому не винна неповнолітня Катерина Піунова, яку письменники у своїх палких промовах на Шевченківських мітингах досі нерідко зневажливо називають «актрискою»: вони до кінця життя несли на собі печать каяття (за те, що не покохали? За те, що посміли бути самими собою?), нав'язаного суспільством чоловічих стандартів.

Та вернімося до вірша О.Ірванця. За зовнішнішньою грою слів (їсти «печену ріпку» в нашому світогляді-фольклорі захоче хіба дуже голодний: «Ти в мене й печену ріпу їстимеш!»), — а прізвище «Полусмакова» натякає на *неповний* смак, тобто щось не вельми смачне) угадуються речі серйозніші: серед Шевченкового оточення немає гідної пари: або княжка Варвара Рєпніна, якої він не кохав, або — кріпачка Ликера, яка, така-сяка, не зуміла оцінити величі свого залицяльника. Втім, припускаємо, що ця поезія радше не про жінок, а — про нетямущого читача як адресата Шевченкових творів.

Гострішу сатиру бачимо в іншому творі Олександра Ірванця: він, до речі, хоч уже не є за жанром посланням, стосується якраз послання «І мертвим, і живим...». Назва твору специфічна: «Українсько-німецький розмовник», і тема його болюча. Адже тут ідуть роздуми над нашою одвічною меншовартістю, одвічним зазіранням в чужий рот і бажанням виконувати чужі накази. Точніше — над нашою рабською психологією:

Німець каже: Ви слов'яне?
— Слов'яне! Слов'яне!
Наше слово полум'яне
Повік не зов'яне!

Німець каже: Ви моголи?
— Моголи! Моголи!
Брюса Лі і Айрошянке
Продовження кволе.

.....
Німець каже: ви хрещені?
— Хрещені! Хрещені!
Хрест на шиї, хрест на спині,
Два хрести в кишені.

Явний натяк на бездуховність, корумпованість і політичну невизначеність суспільства: «Німець каже: ви до НАТО? / — До НАТО, до НАТО. / Як не спонсора шукати, / То хоч мецената».

Завершення Ірванцевого вірша промовляє про невміння бути господарями на нашій (за Шевченком — «на нашій не своїй») землі, рабська психологія: «Наша слава кучерява / Не вмре, не поляже. / Або, може, і поляже. / Як вже німець скаже» [9, 21-22].

Окрім цього, в Ірванця є й інші пародійні медитації, які стосуються образу Шевченка. Ось як про них каже Ніна Анісімова: «О.Ірванець полемізує з народницькими стереотипами у нашій поезії, за якими Кобзар називався національним пророком, месією. Це заступило розуміння справжнього Шевченка — великого гуманіста і правдолюбця. Поет-авангардист з іронією пише про перетворення Кобзаря в забронзовілого

ідола: «допоки квітне і цвіте благословенна Україна / ім'я Шевченка є святе для селянина й міщанина / і те що мрією було таємною єдиною / здійснилось і тепер уже Шевченко править Україною...» [2, 8-9].

Часом така полеміка доходить до крайнощів. Тож чи варто дивуватись епатажності вірша «The bad company» **Юрія Андруховича**, де кожного з класиків наділено якоюсь вадюю і де «Тарас — пияк і шланг, особливо на службі. [...] Що й казати — паскудне товариство» [1, 12]. Вірш свого часу не знайшов підтримки навіть у колі однодумців. Хоч, як сьогодні бачиться, назвати вихолощену, «прилизану» українську літературу «поганою компанією» (мало не «поганою дівчинкою») — це просто ще один, особливий вид любові.

Побратим Андруховича, «бубабіст» **Віктор Неборак** у своєму поетичному циклі «Національне словоспоживання. Шевченко» справедливо критикує хрестоматійне обмеження Шевченкової величі:

І ось уже працює комбінат
шкільництва, ось уже ідуть колони
до ідолів німих. Гукають в лад
зазубрені слова ротів мільйони.

.....

**стада писак пасуться на лугах,
засіяних Тарасом та Іваном** [Виділено нами. — Авт.],

.....

Авангардисти копитами б'ють,
святе жують традиціоналісти,
графоманидла цідять каламуть,
співають «Заповіт» постмодерністи [14, 55].

У своєму вірші «Мені тридцятий рік минав» Неборак творчо використовує цитати з Шевченкових текстів («Мені тринадцятий минало...», «Причинна», «Сон», «Мені однаково...»).

Навіть тодішні події Помаранчевої революції відобразились у Неборака майже шевченківським «Першим після-помаранчевим посланням *живим*». У ньому автор закликає українців перестати святкувати і нарешті приступити до праці, адже, поки ми святкуємо, «владці незалежної України / мури мурують по кончах-заспах / пахани вкладають кошти / у розвиток інфраструктур», на наш ринок ідуть не свої, а китайські товари («китайців багато / (так багато / що їх не подолати!)») і т.ін. Автор просить послухати його, «сивоглавого» і негайно

оголосити
кожного українця
і кожну українку
національним скарбом

Далі йде вимога «щоденно / розсилати / в усі кінці Земної кулі / прохання / про повернення / українців в Україну / просити прощення / за вчинені / усіма попередніми владами / кривди / благаги / українських жінок / любити / українських чоловіків / молити / українських чоловіків / не зловживати / замакітрювачами» [15, 5-8] і так далі.

Вірш **Анатолія Дністрового** «І мертвим, і живим, і ненародженим» переходить у таке собі замовляння-заклинання: чи то кобзаря (кобзарі

споконвіку володіли знанням, більшим, ніж звичайні люди), чи то козака-характерника, що, зрештою, теж витримано в шевченківських настроях:

вам не бачити сонця
не бачити глека з водою
якого знайшли брат і сестра
коли глек упав
вода розлилася
кров застигла

.....
тут вам не бувати
тут вам не гуляти
з діточками не бавитись
стареньких не втішати

.....
я вас замовляю
я вас заклинаю
і на тому вічний
ножем порішаю [5, 13]

У своєму вірші «хрущі і біда» Анатолій Дністровий, дотримуючись повної відсутності розділових знаків і граматичних правил (як і Назар Гончар, прізвище Шевченка пише з малої літери), роздумує:

зранку йду на службу і думаю про хрущів
вони знову повернулися
гудуть як за часів шевченка

а ще недавно казали
нема хрущів
прийшла біда
а тепер хрущів багато
і нема біди

куди поділася біда
думаю зранку прямуючи на службу [6, 27]

Вірш іронічний: хрущі тут є одночасно і ознакою екології (заводи зупинились і комахи розплодились знову, але чи є це ознакою благополуччя?), і, можливо, ознакою повернення нашої державної незалежності, яка насправді є псевдо незалежністю, а отже, не принесла омріяних змін, а тільки задекларувала їх («тепер хрущів багато / і нема біди»).

Сергій Осока у своєму вірші за епіграфом «...А мати хоче научати, / Та соловейко не дає» змальовує вечір початку ХХІ століття:

Йди додому. Ти вже п'яний, свате.
Погожий вечір квіточку зірвав.
Сьогодні вітер прийде ночувати, —
Ми будемо з ним гратися в слова.

Шевченкова «вечірня зіронька» тепер «осучаснюється»:

Остання зірка, як манірна леді,
У чорнім небі зупиня таксі, —
Спинає час...

От тільки настрої далеко не ідилічні:

А батько хоче квіточки зірвати,
І гріється під зорями трава,
Прийшов до мене вітер ночувати:
Він спить... а я — не вірю у слова [17, 5].

(Згадаймо Шевченкове: «Я на сторожі коло їх поставлю слово»). Це страх зневіри, це скарга сучасної зацькованої людини, яка, на наш погляд, навіть оцим «не вірю у слова» підсвідомо стверджує ту віру, бо інакше — навіщо писала б?

Віру в Слово і в Шевченка не посмів порушити й епатажний, відомий своїм пародійним афоризмом на класика Д.Павличка «коротке то любов і довге то любов» **Олег Коцарев**. У своєму верлібрі «Для молодих українських поетів» він спершу описує станційну метушню («...ось ось ось / пригальмовує поїзд / хтось черговий випадає назовні...»), але завершує хай без зайвого пафосу, навіть нарочито беземоційним, але дуже промовистим:

вже й моя черга [Підсвідоме бажання зайняти місце класика? – М.П.]
поцілую дівчину з чимось таким у вухах
скоріше за все темноволосу
смикну за рюкзак хлопця в куртці як у повії
та можна виходити
станція «тараса шевченка»
не найгірша назва для молодих українських поетів [24]

Цікаво, що в своєму найновішому вірші «Вуса ліворуч» Коцарев знову повертається до цієї станції. Тобто спершу він розмірковує про мінливість світу й цінностей («Сьогоднішній місяць – він може бути / монетою в сто, двісті, п'ятсот гривень, / монетою в тисячу, тисячу п'ятсот і п'ятсот тисяч гривень, / залежно від року випуску. / .../ Потяг доїздить із точки Г до точки Г за чотири години, / а раніше їхав дванадцять, / між стінами дому, схожого на недопечений торт, / було сім вікон, а стало два, / .../ Розтала маленька річка в степу, / мов крапля на камені. / Ти пам'ятаєш кількість і назви всіх магазинів / на шляху до школи, / але їх не лишилося жодного, / .../ Двічі не зіграє однаково / навіть оркестр світанку / в день ошалілої зустрічі...»). А потім підсумовує, що:

Тільки одне залишається сталим у світі –
відстань зміщення вусів
на барельєфі про поета і художника Тараса Шевченка
на станції метро його імені,
зміщення ліворуч, лівий ухил вусів,
виклик скульптора округлого вісімдесятого року,
гордий сантиметраж, лікування,
жест, вліплений світові –

Минають роки,
а вуса тримаються,
а вуса не стають на місце [24].

«Лівий ухил вусів» «округлого вісімдесятого року» — чи не натяк це на «совдепівську» закостенілість у сприйманні Шевченка?

Віру в слово і в Шевченка бачимо навіть у епатажному, правда, не позбавленому самоіронії вірші «двотисячника» **Андрія Любки**, хоч захитувати його без купюр таки не зважимося:

ця суча українська поезія
ця й***на силаботоніка
оця закатована земля
яка дала світу
всього двох поетів до мене

шевченка і стуса [13]

Наймолодша в цій когорті, але прецікава поетка з Умані **Вероніка Вишинська** теж без зайвої скромності й водночас самоіронічно намагається уявити, як то воно — бути у шкурі класика:

категорично не хочеться
колись ненароком
потрапити до шкільної програми
щоб на уроках літератури
млосні філологічні дами
мацали масними пальцями
мого ліричного героя
за м'які місця
це точно вилізе боком
бо якщо я не розумію хто я
до кінця
що ж писати бідним дітям
у творах на тему
Вишинська та її життєві драми
тому не маю бажання
вляпатися у відомість
обома ногами
по слідах Шевченка
який писав надто добре
як на свій час
і пішло поїхало
Шевченко герой
Шевченко зрадник
Шевченко гомосексуаліст
Шевченко анфас
Шевченко в папасі
Шевченко без папахи
Шевченко націоналіст
Шевченко і його коханки
Шевченко одинак
Шевченко алкоголік
Шевченко атеїст
Шевченко революціонер
Шевченко кріпак
Шевченко франт
Шевченко старомодний
Шевченко пророк
Шевченко за так
Шевченко кобзар
Шевченко серед нас
Шевченко верхи на ведмедеві
Шевченко рве пащу леву
а Шевченко насправді
був просто Тарас
чорт забирай
людино
не створюй кумира
читай вірші
ігноруй автора
просто відчувай
їж кохай молись
відрошуй крила
а поет і сам скрізь

влізе без мила [24]

Інша уманчанка — **Софія Кривовська** — бачить Шевченка у світлому романтичному контексті:

А за межею буде світло
і дрібка солі на хлібині.
Зустріне ангел першоцвітом
і поведе у білу піну
весни, яка там вічна – знаю.
Над вишнями хрущі рояться.
Із олівцем на східцях раю
сидить Тарас. Йому тринадцять... [12]

Тож бачимо, що, поряд із «бунтівливо-епатажною» Шевченкіаною, так само успішно процвітає Шевченкіана «глибинно-екзистенційна»: навіть у постмодерністів. «Як знімають вінок терновий — / Це болючіше, ніж вдягають» [21, 47], — ці рядки **Ігоря Павлюка** з вірша «Одкровення», присвяченого Шевченкові, — саме про «деканонізацію» Кобзаря.

Василь Слапчук і Шевченко — ще одна багатюща тема для окремого дослідження (чого тільки варта його поема «Новенький ровер старенького пенсне», наповнена афоризмами на кшталт «І Тичина, / і Шевченко / академіками були. / Та лише один із них / був кріпаком. / Зрозуміло, / що не Шевченко!» [30]).

Це й своєрідна апеляція до Б.І.Антонича: «Старенький хрущ, / востаннє злізши з вишні, / оповідає чорнобривцям / про Шевченка».

І — реалії українського села, але вже не з «Садка вишневого...», а — з ХХІ століття: «У мами завше вдосталь часу, / щоб побалакати з котом. / і знову мокрий кінчик хустки» [29, 112]. Мамі більше немає з ким побалакати!!! Ті, кого вона, як і та Шевченкова мати, що «хотіла научати» й чекає додому, давно живуть далеко, очевидно — в місті. І тому мокрий кінчик хустки, і тому хрущ — старенький і останній... Українське село вмирає, і вже нікому буде передавати оспівану Шевченком красу!

Наші підозри підкріплюються й іншим, ще пізнішим віршем Василя Слапчука, написаним за Шевченковим епіграфом: «Село неначе погоріло...». Так і називається: «Пам'яті неперспективного села», і завершується болючими рядками: «Давно заорано дорогу, / Віками топтану до Бога / Через моє мале село» [31, 181].

Про загострення Шевченкових соціально-національних болінь йдеться і в іншій Слапчуковій замальовці:

І Україна ще жива!
Та краще б вона вмерла, як маю позичати у собаки очі.
Син Катерини й москаля, фотографуюся у колі байстрюків [29, 75].

Як бачимо, йдеться про Слапчукову армійську службу, де він мусив перебувати у колі вихолощених радянською імперією національних безбатченків — «байстрюків».

В Слапчуковій збірці «Солом'яна стріха Вітчизни» (2003) перегуків із Шевченком зустрічаємо ще більше (саме за неї автору й присуджено Національну премію України імені Тараса Шевченка). Вірш «Куди не поткнешся — базар...» виражає ставлення до Шевченка всього сучасного

деморалізованого суспільства, який за «клонування пам'ятників» та офіційними лозунгами не бачить Кобзареві суті:

...а дев'ять томів із дванадцяти
дотепер захлаявні.

Попри те, національна свідомість
зросла — факт незаперечний:
кожен хоче мати банкноту
з портретом
Тараса Григоровича.

.....
Нація збочилася,
а їй шапку поправляють... [32, 145-146].

В іншому вірші бачимо іронічну усмішку персонажа народних казок і Слапчукових віршів Котигорошка: він «оптимістично» дивиться на бур'яни, якими поросла Україна: «Зате скільки у тих бур'янах / Тарасиків Шевченків / могли б заховатися!» [32, 163].

У завершальному тексті збірки нещасний Котигорошко, який «сидить біля пам'ятника Тарасові Шевченку й онучі перемотує», таки позбавляється оптимізму:

...—З таким народом
краще бути байстрюком,
аніж національним героєм... [32,172]

Останні події, пов'язані з російською воєнною інтервенцією, відродили поняття «національний герой» і довели, що «таким народом» — можна пишатись.

Тим часом можемо констатувати, що сучасна поетична Шевченкіана, крім *хвалебно-декларативного*, якого ми тут уже навіть не розглядали, настільки він уже неактуальний, — продовжує розвиватись в умовно виділеними нами напрямках: 2) *глибинно-екзистенційному*; 3) *бунтівливо-епатажному*.

Узагальнюючи матеріал (який, повторюємо, аж ніяк не претендує на вичерпність), бачимо в сучасній поезії:

Риси, спільні з усіма поколіннями поетів, які писали про Шевченка:

— таврування сучасного бездуховного покоління, яке не виконало Шевченкових порад («Син Катерини й москаля, фотографуюся у колі байстрюків; «...кожен хоче мати банкноту / з портретом / Тараса Григоровича» В.Слапчука тощо);

— повага до Тараса (попри весь епатаж») і розуміння його місії.

Риси, спільні з «футуристами» й «шістдесятниками»:

— протест проти шаблонного й однобокого трактування Кобзаря (Шевченко злазить із постаменту й іде стріляти цигарки в перехожих у Сергія Жадана тощо);

— протест проти штучного нав'язування «забронзовілого» образу Шевченка (у вірші Сергія Пантюка, де дівчинка мріє про «полунички», запропоновані їй телебаченням, а мусить вчити «Заповіт»; «не створюй кумира / читай вірші / ігноруй автора» Вероніки Вишинської);

— численні варіації «Заповіту»; «Послання...»; перенесення ідилії «Садка вишневого коло хати...» на Україну ХХІ століття тощо;

— почуття спорідненості, ба, навіть рівності з Шевченком (тексти А.Любки, В.Вишинської і т.ін.).

Нові риси:

— констатація присутності Шевченка як звичного й обов'язкового складника сучасного життя і навіть — урбаністичного пейзажу: «Це місто я люблю. / За що — не знаю. / Шевченка, вулицю, ліхтар, — / мов жінку, все кохаю» в Олега Солов'я тощо;

— бароковість, відеозорієнтованість, гра слів («*якумруто...*», «соловейко не за *тих*», «чи ти ще *вченко* чи вже не *вченко?*») Назара Гончара, «Мені *тридцятий* рік минав» Віктора Неборака тощо);

— написання імені й прізвища Шевченка з малої літери (більшість авторів), нецензурна лексика в поезіях про нього (Андрій Любка), епатаж;

— іронічні роздуми над сучасною роллю Кобзаря, страх зневіри у пануючому духовному апокаліпсисі («І я не вірю у слова» — Сергій Осока; Шевченкіана Василя Слапчука тощо);

— критика сьогодення й невміння зрозуміти справжнього Шевченка: пародії Олександра Ірванця, рядки Василя Слапчука на зразок: «Нарід клонуванням / пам'ятників зайнятий, / а дев'ять томів із дванадцяти / дотепер захалявні» і т.ін.;

— пристосування Шевченкових ідей, творів, закликів до сьогодення тощо.

Поки пишеться ця розвідка, в українській поезії творяться нові тексти про Шевченка. Якими вони будуть — не знаємо. Та з певністю стверджуємо одне: «Далі — буде!»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухович Юрій. Пісні для мертвого півня, 2004. — 56с.
2. Анісімова Ніна. Український поетичний авангард кінця ХХст. // Дивослово. — 2003. — ч.6. — С.2-10.
3. Антонич Богдан-Ігор. Поезії. — К.: Рад. письменник, 1989. — 454с.
4. Гончар Назар. Кобзаріана // Сучасність. 2004. — ч.9. — С.73-77.
5. Дністровий Анатолій. Проповідь до магми: Поезії. — К.: Гранослов, 1998. — 80с.
6. Дністровий Анатолій. Хрущі і біда // Кальміус. — 2004. — ч.1(21). — С.27.
7. Драч Іван. Противні строфи: Поезії. — К.: Просвіта, 2005. — 320с.
8. Жадан Сергій. Генерал Юда: Вірші. — К.: Український письменник, 1995. — 46с.
9. Ілля Валерій. «І знов на вірш продовжилось життя...» // Кур'єр Кривбасу. — 2005. — ч.2 (183). — С.119-125.
10. Ірванець Олександр. Вірші останнього десятиліття. 1991-2000. — Львів: Кальварія, 2001. — 32с.
11. Калинець Ігор. Невольничча муза: Вірші 1973-1981 років. — Балтимор — Торонто: Смолоскип, 1991. — 452с.
12. Кримвська Софія. Вірші /Поетичні майстерні // <http://maysterni.com/publication.php?id=85924>
13. Любка Андрій. Вісім місяців шизофренії: Нові вірші // <http://www.lyubka.net.ua/index.php/setup/novi-virshi/336-visim-misiatsiv-shyzofrenii-usyazbirka>
14. Неборак Віктор. Національне словоспоживання. Шевченко // Кур'єр Кривбасу. — 2004. — ч.6. — С.54-55.
15. Неборак Віктор. Перше після-помаранчеве послання живим // Сучасність. 2005. — ч.9. — С.5-8.

16. Одарченко Петро. Шевченко в українській передреволюційній поезії. // Тарас Шевченко і українська література: Збірник статей. — К.: Смолоскип, 1994. — С.347-360
17. Осока Сергій. Сьома сніжинка січня: Поезія. — К.: Редакції загальнопедагогічних газет. — 2002. — 84с.
18. Павленко Марина. «Він врешті зліз із постаменту...» (Рецепція постаті Тараса Шевченка в сучасній українській поезії) // Літературні меридіани: Матеріали «круглого столу» на тему «Тенденції сучасного літературного процесу в Україні». Укладач і редактор В.Т.Поліщук. — Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2018. — С.17-44.
19. Павленко Марина. «Золотий гомін» Павла Тичини як ремінісценція «Великого льоху» Тараса Шевченка» // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2011. — ч.5. — С.6-19.
20. Павленко Марина. Тичининська формула українського патріотизму: Монографія. — Умань: АЛМІ, 2002. — 180с.
21. Павлюк Ігор. Чоловіче ворожіння. — Львів: Сполом, 2002. — 144с.
22. Пантюк Сергій. Босняцький Калфа: Поезії. — Київ: Liga Artis, 2003. — 36с.
23. Пахаренко Василь. Як він ішов... Духовний профіль Василя Симоненка на тлі його доби. — Черкаси: Брама-Україна, 2004. — 52с.
24. Приватний архів авторки.
25. Римарук Ігор. Діва Обида: Видіння і відлуння. — Львів: Кальварія, 2002. — 160с.
26. Романенко Олег. Злочин Ікара: Поезії. — К.: Гопак, 2004. — 64с.
27. Садова, 28: Альманах університетського літературного об'єднання імені Миколи Бажана / Поезія, проза. Вип.2. — Умань: АЛМІ, 2005. — 112с.
28. Салига Тарас. «Люблю тебе, глибокий саде мій!» / Герменевтика образу // Дзвін. — 2013. — ч.1. — С.123-127.
29. Слапчук Василь. Навпроти течії трави: поезія, проза. — Луцьк: Надстир'я, 2001. — 208с.
30. Слапчук Василь. Новенький ровер старенького пенсне (Книга життя і смерті) // <https://poezia.org/ua/id/11551>
31. Слапчук Василь. Птах з обпаленим крилом: Трикнижжя. — Луцьк: Видавництво “Волинська обласна друкарня”, 2002. — 304с.
32. Слапчук Василь. Солом'яна стріха Вітчизни: Поезії. — Луцьк: Видавництво “Волинська обласна друкарня”, 2003. — 176с.
33. Соловей Олег. Фієста інфікованих: Поезії. — К.: Смолоскип, 2000. — 112с.
34. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. — Кн.4. — К.: Аконт, 2001. — 800с.
35. Цимбал Ярина. Кобзар шкереберть, або Шевченко без мандата / ЛітАкцент // <http://litakcent.com/2016/02/25/kobzar-shkerebert-abo-shevchenko-bez-mandata>